

Profiluri de poeți și critic(i) - Mircea A. Diaconu, *Înainte și după dezmembrarea lui Orfeu*

**Prof. univ. dr. Simona ANTOFI,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

Résumé: Le discours critique et celui poétique se rencontrent en Post-Histoire sous le gouvernement du critique Mircea A. Diaconu, afin de se prouver, avant et après le démembrement d' Orphée, deux composantes importantes du livre qui rassemble des articles et des études sur l'éthique et l'esthétique de la poésie roumaine contemporaine.

Mots-clé: éthique de la littérature, esthétique, Post-Histoire, discours critique.

În volumul *Înainte și după dezmembrarea lui Orfeu (Fragmente despre poezia românească de azi)*, criticul literar și profesorul universitar Mircea A. Diaconu pare, la o primă vedere, să-și adune laolaltă o serie de texte din categoria criticii de întâmpinare pentru a oferi o panoramă – și un punct de vedere avizat – asupra poeziei românești actuale. *Fragmentele* nu sunt, în realitate, doar părți ce compun un ansamblu a cărui coerență e dată, la rigoare, de apartenența corpusului comentat la discursul poetic și de experiența binecunoscută a criticului în calitate de cititor (îndelung) avizat de poezie. Ci sunt elementele *sine qua non* ale unui discurs critic bine articulat, care caută să demonstreze un lucru de care Mircea A. Diaconu este ferm convins: *organicitatea fenomenului poetic*.

Pentru a proba aceasta are nevoie de o idee-pivot care să dea seama, pe de o parte, de specificitatea discursurilor poetice analizate, iar pe de alta, de specificitatea discursului critic. Desigur, corelativ profilului criticului literar ce caută mereu să-și valideze ideile și să-și legitimeze demersul propriu, neomițând să destăinuie câte ceva din poietica scriiturii și din poietica metatextului specializat. După cum spune Mircea A. Diaconu însuși, „renunț la distanța modernului care stabilește categorii tipologice și desenează sisteme, arhitecturi, modele, a aceluia modern care se legitimează printr-o rețea sofisticată și densă de referințe – care funcționează ca plasa de siguranță pentru echilibrist.”¹

¹ Mircea A. Diaconu, *Înainte și după dezmembrarea lui Orfeu (Fragmente despre poezia românească de azi)*, Ed. Tracus Arte, 2014, p. 5.

Emoția apropierei de poezie presupune, însă, activarea cercului hermeneutic ce leagă comunicarea poetică – fenomen la fel de inefabil ca și emoția poetică în sine – de ratarea pe care translatarea (ei) în cuvinte, sub formă de comentariu aplicat ori de discurs îndrăgostit (parafrazându-l pe Eugen Simion) o implică: „În fond, poezia îți oferă întâlnirea cu ceva care te locuiește fără să știi și în legătură cu care îți dă iluzia posesiei. O prezență – absență. Restul sunt, firește, cuvinte, explicații, raționamente, demonstrații, metodă, poate pledoarie, dovadă toate acestea a unui sine care se caută și care, deopotrivă, se expune.”¹ Iar apropierea de poezie se face „Cu nostalgia criticului care nu renunță nici la retorică, nici la metodă, și nici la experiența lecturii concretizată în emoție – și ale cărui texte ar trebui citite atât pentru povestea pe care o spun despre ceilalți, cât mai ales despre sine. Dacă nu cumva la mijloc e pur și simplu povestea limbajului.”²

Ce-i rămâne, atunci, criticului de făcut, ca tip de demers specific? Caută – și găsește – o cale de acces către sensurile fragile pe care poezia le conține. Ceea ce echivalează căii regale a cunoașterii unor adevăruri fundamentale. Și a autocunoașterii.

Și acum, poeții. Câțiva dintre ei, cel puțin, din perspectiva unei etici a poeziei care presupune nu doar o lectură în cheie ontologică, ci și o investigare a modului în care arhitectura de limbaj (își) dezvăluie resorturile ființei.

Calea Șarpelui, volumul lui Gellu Naum, scris cu argheziana mână stângă, ca formă a răzvrătirii și, în egală măsură, a eliberării ființei abia astfel nesupuse rațiunii, aduce în discuție o etică a poeziei ce constă tocmai în „eliberarea sinelui prin pătrunderea lui într-un alt orizont de cunoaștere” – iată renăscută vechea idee a romanticilor, și a suprarealiștilor, de a transforma literatura în forma ei privilegiată, poezia, în instrument și cale de relaționare corespondentă a macro și a microcosmosului, și care, mai ales prin adormirea rațiunii, include exercițiul spiritual al morții: „Moartea, ca etapă, ba, mai mult, ca experiență necesară salvării, iată substanța unei iluminări prin poezie – și semnificația titlului întregului volum se clarifică astfel. Calea Șarpelui este soluția salvării individului de individualitate și resemantizarea, din această perspectivă, a morții.”³ Văzută ca despărțire de individual, moartea permite autoproiecția într-o obiectualitate absolută.

¹ Idem, p. 6.

² Ibidem.

³ Idem, p. 10.

Structura creatoare și discursivă proteică a lui Ștefan Augustin Doinaș se asociază *măștilor adevărului poetic*, care trebuie văzute ca părți ale unui ansamblu omogen prin intermediul căruia poetul se situează, succesiv și simultan, în diferite, forme, vârste, ipostaze ale umanității puternic colorate personal. Mai mult, „prin limbajul măștilor, poetul sondează în eul abisal, iar experiența poetică e un exercițiu al explorării posibilului.”¹ Principiul *măștii poetice* angajează, desigur, o etică a literaturii în virtutea căreia, dincolo de un ansamblu de strategii discursive ce formează amprenta stilistică a lui Doinaș, se dezvăluie „un principiu ontic care coagulează formule poetice diferite sub un singur stindard.”² În acest mod, masca (măștile) devin(e) ființă poetică.

În cazul poeziei lui Mircea Ivănescu, livrescul a înlocuit realul, căci poetul „descoperă, astfel, că tot ce i se întâmplă repetă fapte din cărți și tocmai de aceea poezia lui pare un jurnal al inconsistenței, al absenței, al substituirii propriului sine, al golului.”³ Slăbiciunea ontologică dată de criza perpetuă, am zice, a limbajului ca mod de articulare a lumii, este realitatea pe care poetul încearcă să o depășească tot prin limbaj: „În căutarea unui sens, poetul face din text aparența unei întemeieri.”⁴

Infernala comedie a lui Emil Brumaru aduce, artificial – livresc și prin pure jocuri textuale, o *candoare de imn păgân*, așa cum și Julien Ospitalierul arată cum anume cruzimea se poate transforma în *deliciu la pătrat*.⁵ Mai precis, „La școala hedoniștilor, poetul inventează universuri fabuloase, femeii a căror voluptate nerușinată e semnul unor fine explorări ale naturii, peisaje euforice și bete iluzii, însă plăcerile lui au ca obiect nu lumea, ci textele.”⁶

O altă ipostază a semnului-lume o reprezintă *grafii-le* lui Mircea Muthu. Aici, „Privită ca amenințare care substituie trecerea și moartea, această mutare a ființei în semn are reversul său: incandescența e purificată până la înseninare. Arderea e lumină, la fel cum trăirea e anamneză.”⁷ Și, din nou, Mircea A. Diaconu se dovedește un experimentat căutător al strategiilor/jocurilor de limbaj, al manierei stilistico-semantică prin care poeții încearcă să dea consistență nimicului, vidului. Iată, de pildă, la

¹ Idem, p. 19.

² Idem, p. 20.

³ Idem, p. 33.

⁴ Idem, p. 37.

⁵ Idem, p. 49.

⁶ Ibidem.

⁷ Idem, p. 67.

Nicolae Coande, „Poezia e chiar această lume infernală. Fără misiune, fără sens, fără iluzie, simplu produs al ființei care secretează răul. Altfel spus, realitatea însăși e secvență dintr-o carte, pe care structuralismul n-o mai încapă și care se hrănește din golul ființei, din absența sensului.”¹ Lipsa de sens poate fi, la rigoare, convertită în căutarea unei semnificații chiar acolo unde nu te-ai fi așteptat ca poetul să o/le caute.

La final, Mircea A. Diaconu imaginează un dialog care desfide raportul centru – margine prin asumarea deteritorializării post-istorice, așa încât Edgar Alan Poe să-l fi citit pe Ion Barbu – „Căci nu există decât periferii, egale între ele. Marile narațiuni au murit. Trăiască, deci – așa mistificate, travestite, carnavalești!”², Umberto Eco să-l fi comentat pe Cassian Maria Spiridon – „Odată cu poezia lui Cassian Maria Spiridon, spiritul insurgent – se știe că poetul este unul din inițiatorii revoluției române la Iași – își alătură nu numai vitalismul, ci și melancolia.”³, Julia Kristeva, sau poate Tzvetan Todorov, pe Gellu Dorian „I-am apreciat scrisul obsesiv, născut din pasiuni devastatoare, stinse însă, și conștiința sa morală, neiertătoare și purtată, ca pe un stindard, la vedere. Sper să mă invite la Cernăuți, unde știu că-l va sărbători pe Eminescu, poetul național al românilor. Acolo sper să-i întâlnesc și prietenii, toți parcă niște exilați.”⁴, iar Roland Barthes pe Radu Florescu – „Lăsând impresia că-și adâncește ochiul în concret, el ne comunică mesajul pe care numai spaima omului original – sau extazul său uimit – îl resimțea. Spaima ființei care se descoperă pe sine prin materia din juru-i, devenită cosmică. Oricum, nu un personaj de hârtie este Radu Florescu, ci o ființă care trăiește în discurs. Un discurs amoros.”⁵

Sosit mai târziu (adică debutând mai târziu, pe la 50 de ani), Vasile Tudor i-a revenit lui Mircea A. Diaconu însuși, și el personaj în această aventură scripturală post-istorică. Alături de I. L. Caragiale – adică personajul creat de textele sale, de scriitura propriu-zisă, în virtutea căreia un autor – sau un critic *se respectă pe sine și vrea să fie respectat*.⁶

Bibliografie

¹ Idem, p. 192.

² Idem, p. 219.

³ Idem, p. 220.

⁴ Idem, p. 221.

⁵ Ibidem.

⁶ Idem, p.222.

Diaconu, Mircea A., [*Atelierele poeziei*](#), Editura Fundației Culturale [Ideea Europeană](#), București, 2005.

Diaconu, Mircea A., [*Fețele poeziei - Fragmente critice*](#), Editura [Iunimea](#), Iași, 1999.

Diaconu, Mircea A., Înainte și după dezmembrarea lui Orfeu (Fragmente despre poezia românească de azi), Ed. Tracus Arte, 2014.